

YUCOM

Komitet pravnik za ljudska prava / Lawyers' Committee for Human Rights
17 Svetogorska Street, 11000 Belgrade, Republic of Serbia Tel/Fax: +381 11 33 44 235; 33 444 25; 3238 980
e-mail yucomoffice@gmail.com
www.yucom.org.yu

Kršenje ljudskih prava i demokratije Sistem za rano upozoravanje Newsletter No. 21

Republička agencija za telekomunikacije (RATEL) donela 11. jula tzv. "tehničko uputstvo" pod nazivom "Tehnički uslovi za podsisteme, uređaje, opremu i instalacije internet mreže" kojim se, pružaoci internet usluga obavezuju da u okviru svog tehničkog sistema obezbede, između ostalog, hardver i softver za pasivno praćenje elektronske pošte i preusmeravanje sadržaja pošte ka centru nadležnih državnih organa (nadležni državni organ je svojevrsni eufemizam za BIA), kao da o svom trošku omoguće nadležnom državnom organu u realnom vremenu potpuno autonomni pasivni monitoring internet aktivnosti proizvoljnog pretplatnika i preusmeravanje dolaznog i odlaznog saobraćaja ka akvizicionom centru nadležnog državnog organa. Odluka omogućuje da se vrši pun nadzor nad elektronskom poštom, IP-telefonijom, Instant Messenger-om i drugim vidovima elektronske komunikacije, što uključuje, na primer, pun uvid u podatke o pošiljaocu, primaocu, sadržaju i mestu slanja i odredištu e-mail poruke. Odluka je stupila na snagu sutradan po usvajanju, 12. jula 2008. (što je obično jedan od znakova za oprez s obzirom da je uobičajeno vreme za stupanje na snagu zakona i drugih opštih akata 8 dana od dana usvajanja, osim u izuzetnim slučajevima), a javnost je za nju saznala tek nekoliko dana kasnije.

Imajući u vidu negativno iskustvo u dosadašnjoj praksi civilne i demokratske kontrole službi koje imaju ovakvu vrstu moći kao što je BIA i neratransparentnosti u radu institucija „sile“, odluka RATEL izazvala je negativne reakcije pre svega nevladinih organizacija koje se bave ljudskim pravima, ali i drugih: novinarskih udruženja, velikog broja stručnjaka za ovu oblast, kao i profesora univerziteta, Povernika za informacije od javnog značaja, *Srpske pravoslavne crkve* (SPC). Poseban značaj ima velik broj po pravilu negativnih reakcija u inostranstvu. Odluka je ocenjena kao protivustavna, protivzakonita i veoma opasna jer u nedostatku veoma bitne zakonske regulative poput Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, dok istovremeno BIA ostaje pod partijskom kontrolom i koristi se kao politizovani instrument vlasti. U takvim uslovima, ova odluka može da dovede do ozbiljnih

YUCOM

Komiteet pravnik za ljudska prava / Lawyers' Committee for Human Rights
17 Svetogorska Street, 11000 Belgrade, Republic of Serbia Tel/Fax: +381 11 33 44 235; 33 444 25; 3238 980
e-mail yucomoffice@gmail.com
www.yucom.org.yu

povreda prava privatnosti građana. Od političkih stranaka reagovala je LDP najavljujući skupštinsku raspravu o navedenom „tehničkom“ uputstvu, dok je Ombudsman saopštio je da je počeo da razmatra da li pravilnik RATELa o načinu kontrole komunikacija preko interneta može da ugrozi Ustavom garantovana prava građana, a javnost će biti obavještena o zaključku i o eventualnim preporukama i inicijativama. *Beogradski centar za ljudska prava* i YUCOM su najavili podnošenje inicijative za ocenu ustavnosti ovog opšteg akta pred Ustavnim sudom Republike Srbije.

Odgovarajući na reakcije javnosti, RATEL je u saopštenju naveo da *Uputstvo o tehničkim uslovima za omogućavanje ovlašćenog nadzora u oblasti telekomunikacija za podsisteme, uređaje, opremu i instalacije* u potpunosti u skladu sa *Zakonom o telekomunikacijama*, da se propisi odnose samo na nadprovajdere i da građani ne treba da brinu da će njihova privatnost biti ugrožena donetim aktom, jer će se nadzor odvijati samo po nalogu nadležnog suda, a privatnost prepiske garantovana Ustavom Srbije i zakonom, s tim da je neophodno i da se donesu zakoni koji se odnose na tu oblast. Ovakvim objašnjenjem i sami tvorci *Tehničkog uputstva* daju do znanja da postoji pravna praznina koju je moguće (zlo)upotrebljavati u političke svrhe.

Poverenik za informacije od javnog značaja je skrenuo pažnju da pojedine odredbe iz *Tehničkog uputstva* mogu da se tumače i da komunikacija može da se kontroliše bez sudskog naloga, što može dovesti do ugrožavanja prava na privatnost prepiske i komunikacija. Ustav Srbije propisuje da se tajnost pisama i drugih sredstava komunikacije može kršiti samo uz sudski nalog, dok u pravilniku RATELa nema odredbi o zaštiti privatnosti građana i o tome da je državnim organima potreban sudski nalog za kontrolu komunikacija.

Slobodan Marković, predsednik *Centra za razvoj interneta*, je ukazao da ova odluka RATELa nije konkretno zadiranje u privatnost, ali da otvara tu mogućnost, kao i da poseban problem predstavlja činjenica da se balans pomera ka službama bezbednosti i da provajderi imaju obavezu da postupaju po ovome, a BIA recimo ne postupa po nalogu poverenika za informacije od javnog značaja. On je posebno istakao da je Srbija, kao članica Saveta Evrope, potpisala *Konvenciju o elektronskom kriminalu*¹. Po njegovom mišljenju idealno bi bilo kada bi RATEL povukao dokument, zamenio ga dokumentom SE

¹ Konvenciju je Srbija potpisala aprila 2005. godine, ali je do danas nije ratifikovala.

YUCOM

Komitet pravnik za ljudska prava / Lawyers' Committee for Human Rights
17 Svetogorska Street, 11000 Belgrade, Republic of Serbia Tel/Fax: +381 11 33 44 235; 33 444 25; 3238 980
e-mail yucomoffice@gmail.com
www.yucom.org.yu

ili bar otvorio javnu raspravu, ovako se stiče utisak da provajderi rade za BIA i MUP.

Lidija Komlen-Nikolić, tužilac za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, zaključila je da su uslovi pobrojani u odluci RATEL spisak želja svih policajaca i tužilaca na svetu, a da je *Uputstvo* definisano na način koji je „u najmanju ruku neozbiljan, pogotovo što postoje preporuke Saveta Evrope o smernicama vezanim za saradnju policije i internet provajdera“.

Srpska pravoslavna crkva je sopštila da građani moraju biti potpuno zaštićeni od nelegalnog korišćenja tehnologija nadzora i njihovo pravo na privatnost zagarantovano zakonskim aktima mora biti poštovano do kraja. Ovaj stav rukovodstva SPC, međutim, povezuje se sa njegovim energičnim protivljenjem uvođenju ličnih identifikacionih dokumenata sa biometrijskim podacima.

Ohrabruje činjenica da je javnost brzo i argumentovano reagovala na *Uputstvo* RATEL i na taj način ukazala na problem koji nastaje kad se mere tog značaja i potencijalnih posledica po ljudska prava i slobode građana donose bez odgovarajućih priprema i, pre svega, široke javne rasprave. Zbog toga se čini razumnim predlog da se *Uputstvo* RATEL povuče dok se ne donese odgovarajuća zakonska regulativa koja će garantovati građanima zaštitu od moguće samovolje i zloupotrebe od strane otuđenih centara moći.

Iako je pomenuta odluka RATEL doneta sa ciljem zaštite od terorizma i kriminala, što je ne samo legitimno, nego i potrebno imajući u vidu veliku zloupotrebu interneta za ilegalne ciljeve, kao i pretnje i pozivi na linč koji se preko određenih sajtova sve češće pojavljuju, ipak je neophodno da privatnost građana, kao i zaštita podataka o ličnosti bude obezbeđena što se ne može postići bez kompletiranja institucionalnih okvira i donošenje zakona koje se odnose na ovu oblast. U pravnoj državi garancije ove vrste moraju se zasnivati ne na volji političara i vlasti nego na preciznom pravnom regulisanju ove oblasti uz uvođenje strogih zakoskih kazni u slučaju zloupotrebe. Takve garancije moraju biti definisane i ozakonjene nakon široke javne rasprave koja bi obuhvatala organe vlasti, stručne krugove i civilno društvo, umesto da tako osetljiva oblast ostane prepuštena bilo čijoj samovolji. O tome kakva je situacija u Srbiji najbolje svedoči činjenica da je Srbija jedina evropska zemlja koja nema zakon o zaštiti podataka o ličnosti, što znači da ne postoji pravni okvir kojim bi se sprečile zloupotrebe, pre svega bezbednosnih službi, da špijuniraju aktivnosti građana na internetu. Nacrt zakona o zaštiti podataka o

YUCOM

Komitet pravnika za ljudska prava / Lawyers' Committee for Human Rights
17 Svetogorska Street, 11000 Belgrade, Republic of Serbia Tel/Fax: +381 11 33 44 235; 33 444 25; 3238 980
e-mail yucomoffice@gmail.com
www.yucom.org.yu

ličnosti nedavno je, po hitnoj proceduri, upućen u Skupštinu Srbije na usvajanje. Treba, međutim, podsetiti da Narodna skupština Republike Srbije, izabrana maja 2008. godine, još nije počela sa efektivnim radom.

Prognoza:

Izjašnjavanje Vlade Srbije u prilog članstva Srbije u Evropskoj Uniji ostaće na nivou puke deklaracije ukoliko vladavina prava, poštovanje ljudskih prava i negovanje demokratskih vrednosti ne postanu integralni element u sve tri grane vlasti i ne zažive u odgovornom zakonodavstvu, izvršnoj vlasti koja polaže račune za svoje postupke i samostalnom i nepristrasnom pravosuđu.

